

dongó-darázs üvegben mézzel kedveskedik, a leveli béka cilinderrel a kezében ezüstözött kalászt nyújt a mester felé, az Ornithológiai Központ alumínium gyűrűjével ellátott golya a távollevőktől hoz levelet a szeretett jubilánsnak. A lótetű bokrétaival, a mezei tücsök szerényen egy virágszállal, a gyászincér pedig egy parányinál kisebb cinegével kedveskedik. A különböző állatkák tömegében előtűnik a törpe egér és a cselő pók, mely szorgalmasan fonja azokat a vékony, majdnem láthatatlan fonalakat, melyek még most is összekötik az elhunyt nagy magyar tudós lelkivilágát a még élő tanítványainak, így a hűséges „Frickó“-nak is hálás visszaemlékezésével.

A népek, nemzetek nagyjainak dicsőítésére kőbe vésett vagy ércből öntött maradandó emlékeket alkottak. E hatalmas alkotásokkal távolról sem óhajtom összehasonlítani *Cerva Frigyes* az idő vasfogának kevésbé ellentálló emlékművét, de mindenestre kiakarom emelni az igazi hálás szeretet legönzettelenebb megnyilvánulását, mely igazabb, szívből fakadóbb és maradandóbb emlék a halhatatlan lelkivilágban, mint a leghatalmasabb piramis.

Raitsits Emil.

A Hámori barlang Borsodmegyében.

Írta: Kadić Ottokár dr.

Barlangok, mint már ismételve megírtam, főleg mészkőben és dolomitban fejlődnek, mert a víz a szénsav segítségével ezeket a kőzeteket könnyen oldja s ezáltal belsejükben üregeket alkot. A geológiai kor itt nem játszik különös szerepet; barlang ép úgy fejlődhet paleozoos kristályos mészkőben, mint mezozoos és kenozoos tömött mészkövekben és dolomitokban, sőt nem ritka az az eset is, hogy üregeket a legfiatalabb negyedidőszaki mésztufákban

öntött ki vagy ötöt, megcsinálta pörköltnek, a pófáján kiülő oly gyönyörrel és kéjjel ette, ahogy talán Lucullus híres garmandjai sem falatoztak, engem is megkínált, igen jó szaga volt, gusztusosnak látszott, mint a finom csirkepörkölt, de enni nem tudtam belőle.

Gyurka azonban azt mondta, hogy először lakott jól és élvezte legboldogabb óráját ebben a nagy háborúban.

A haláltól nem félt. A fanatikus hívő rendületlen szilárd meggyőződésével mondogatta:

— Éngem á golyó nem fog, mért a boldogságos szűz Mária véd és ... és ... mert Lucsa éjsakáján fekete bakkecske vérivel kent meg azs ides anyám.

Ebben ő szentül hitt.

(Ott is élhet most is valahol Szilasbalháson.)

A derék Gyurka nagy gonddal igyekezett megvédeni nedves dekkungomban a föld nyirkától, amelyen egy nap alatt foszlá nyokká rothadt a véletlenül leejtett zsebkendő is. Cölöpökre szögelt deszkaágyam alá dobogót készített, olyanformán, hogy félarasnyi hézaggal állt a föld fölött.

Ez a hézag ejtett azután különös izgalomba.

Sehol annyi varangyos béka nem ugrándoz szanaszerte esők közeledtekor, mint amennyi itt borzongatott bennünket. Esős napokon gondosan zártuk ajtóinkat előlük. Ügylátszik menedéket keresnek. Egy ilyen eső után épen írtam és Gyurka nyitva felejtette az ajtót. Amint fölfelé bámulok, e pillanatban megjelenik egy hatalmas varangyos béka, hosszú, elnyúlt testtel, egyetlen ugrással lecsuppan a hat lépcsőn, pont a dekkungom közepébe. Utálatos kíváncsi szemtelenséggel rám mereszti nagy üveges szemeit.

is találunk. Ilyen barlangot a következőkben fogok ismertetni:

Mésztufa ott képződik, ahol szénsavas mésszel telített víz párolgásnak van alávetve, ez pedig rendszerint hőforrások és vizesések körül szokott történni. Az oldatból kiváló mészkő különböző növényi részeket, nevezetesen galyakat, leveleket és virágokat bekérgezi s innen ered a mésztufa likacsos szerkezete.

Hámor község határában több helyen találunk negyedidőszaki mésztufát, leghatalmasabb azonban az az előfordulás, mely a Szinva és Garadna találkozásánál rakodott le. A Szinva magasabban folyik, mint a Garadna s így Hámor község területén, közel a torkolatához, vizeséseket alkot. Az első nagyobb vizesés a Markó-villa mellett van, a második impozáns esés azon falubeli régi kocsiút mellett látható, mely a falu alsó részéből a felsőbe fölvezet, a harmadik kis esés végül ott van, ahol ezen kocsiút a Lillafüredre menő töltésútra vezet, szemben a Weidlich-villával.

A vizesések száma régebben még nagyobb lehetett mint ma; ezek okozták azt a hatalmas mésztufalelakodást, melyen Lillafüred nyaralótelep épült s mely legjobban ott van feltárva, ahol a Szinva a Garadnába torkol. Ebben a mésztufa tömegben képződött az alább leírandó barlang is, melyet, tekintettel arra, hogy mindeddig kifejezett neve nem volt, helyrajzi fekvésénél fogva ez alkalommal *Hámori barlang* néven vezetem be az irodalomba.

A *Hámori barlang* Hámor (Borsodmegye) községben, az egykori vashámorok mögött, jelenleg a fagyasztási szövetkezet épülete közelében, közvetlenül a völgy szintje fölött nyílik. A Szinva völgyének ez a része északkeleti irányban 50° alatt dülő sötét karbonkorú mészkőpadokból áll, magát a völgyet pedig az említett hatalmas diluviális mésztufa tölti ki. A Hámori tóból kifolyó patak vize itt a mésztufa és a keleti part rész határán vágódott be.

Borzadásomban a svarmkályhám melletti kis kézi baltámat ragadtam föl. Agyon akartam ütni. De ekkor ütésem elől beugrott az ágyam alatti padozat házaga alá.

No és innen többé nem lehetett kipiszkálni. Mindent megpróbáltunk Gyurkával. Hiába! Felkellett volna szedni az egész padlót, ami lehetetlen volt. Valami üreget talált, oda bújt el.

Meg kellett nyugodnom e szörnyű sorsban. De milyen megnyugvás volt ez! A dekkungom fölött fölszerelt gépfegyver szakadatlan éjjeli pufogása, az ágyúdozajtól rázkódó, körülöttem folyton omladozó föld, az ágydeszkámat rácsáló mezei egérkék serege, semmik ahhoz, amit e varangybéka jelenlétének tudatában átéltem. És a szemtelen nagyon otthonosan érezte magát. Már aznap éjjel elkezdett alattam kuruttyolni: — Kutty, kuttykurutty ...!

Mintha gúnyolt volna. Undorodásomban már készültem innen kiköltözni.

Ekkor a következő fordulattal lepelt meg.

Egyik délután épen írtam. Az ajtó nyitva. A szép tavaszi napsugár besütött. Amint a svarmkályháma pillantok, a mellette felrakott farakás legtetéjén ott ül a béka. Gögösen trónolt. Tokáját undokul rezgettette.

Iszonyú borzadás fogott el.

— No, most agyon ütlek! — gondoltam.

Körülnéztem, hogyan és mivel végezhetném ki legbiztosabban. Nem könnyelműsködöm el még egyszer ezt a sújtást. Még utóbb megint visszaugrik. Percekig nézünk egymásra. Mozdulni sem merem. Ő is bámult. Találgatta: mi vagyok, élőlény-e, ellenség-e, zsákmány vagy tán újabb és magasabb trón, amelyre följebb ugorhat. Ezeket gondoltam. Feneketlen undor és gyűlölet fogott el ellene.

Ott, ahol a tóból kifolyó patak elhagyja a mésztufa területet és a völgy alluviumába folyik, közvet-

1. kép. A Hámori barlang nyílása; a belőle és mellette folyó patakok találkozása.
Fényképezte: Bíró Sándor.

E pillanatban kívülről szokatlan, furcsa dongás ütötte meg fületem. Egyre közelebb jött. Egyszer csak a nyitott ajtón berpült egy hatalmas lódarázs. Gyönyörű példány. Fájdalmasan ismertem már, milyen veszedelmes szúrása van.

— No most jól nézek ki!

Az előttünk álló egész félelmes orosz hadsereg semmi, de itt közéékelve egy undok varangy és egy gyilkos lódarázs közé, ebben az egylépéses kis szűk oduban. Ahonnan nincs menekvés! Ez szörnyűség!

Egész megdermedtem. — Mit tegyek? Melyiket üssem agyon?

A békát? A béka már csak hagyján! Az, ha nem találom el, beugrik megint a lyukba és — fenebánja már — kuruttyol tovább... Ez a kisebb veszedelem! De a darázs! Ha a darazsat eltéveszttem, daganatot szúr a fejemen (ha ugyan ki nem szúrja mindjárt a szememet)...

A darázs dongott, dongott. Neki repült egyenesen a fejemnek Körülkeringett, mint egy halált hirdető, bombadobáló rettenetes, elszánt pilóta.

Hallottam, hogy — főleg ilyenkor — mozdulni nem szabad. Iszonyú pillanatokat éltem át. Ültem, mint egy megkövesült szobor.

— Jaj! Most szúr! Most szúr!

A darázs mókázni látszott velem. Miközben szörnyebben berregett, mint egy repülőmotor, hirtelen alább csapott és a derekam, majd a lábaim körül kezdett kerengeni. A rémület ült ki az arcomra.

A varangyra néztem. Talán könyörületet olvasott ki az arcomból. Nem tudom, de ekkor váratlanul a következő nagyszerű akrobata produkcióval lepelt meg.

lenül a patak medre mellett bővízü forrás fakad. Az itt épült egykori hámorok ezt a vizet felhasználva a forrás belső folyását olyképp szabályozták, hogy a mésztufába délnyugati irányban, igen csekély emelkedéssel altárót hajtottak. Az altárral 50 m. távolságban üregre akadtak; innen tovább az altárót 8 m. hosszúságban déli; azután pedig 36 m. hosszúságban ismét délnyugati irányban folytatták. Az altáró teljes hossza eszerint 94 m., végén összeomlott tufatuskók alul bugyog a víz.

Az érdekes üreget természeti szépségénél fogva a közönség részére is hozzáférhetővé tették, ami csak úgy volt lehetséges, hogy az altáróban folyó vizet más irányba terelték. Ezt olyképp oldották meg, hogy az üregtől kezdve az első altáró mellett másik altárót hajtottak. Az utóbbi az első altáró északnyugati falába, a bejáratától számítva 10 m. távolságban nyílik, innen délnyugati irányban 10 m. hosszúságban halad, azután pedig délre fordul s ebben az irányban végig menve a feltárt barlang ürege elött ismét az első altárral egyesül (2. [A. B.] kép). Az első altárból a másikba a patak vizét olyképp terelték, hogy azon a helyen, ahol a két táró egyesül, azokat cementpárkánnyal választották el egymástól, úgy hogy a víz most csak az egyikben folyik, míg a másiknak jó része száraz lett, kivéve az elülső 10 m.-t, melyet deszkákkal hidalták át.

Az altárból a barlangba 1'5 m. magasra falépcső vezetett, melynek darabjai még jelenleg is elkorhadva a vízben hevernek. A lépcső 6 m. magas és 2 m. széles *Kupolás terembe* (I) vezet, ahonnan északkeleti irányban egy *Keskeny folyosón* fölfelé menve kisebb üregbe, a *Kis terembe* (II) jutunk. Innen egy *Összekötő folyosón* át átlag 4 m. magas, 8 m. hosszú és 3 m. széles északkeleti irányban haladó szabálytalan nagyobb üregbe, a *Nagy terembe* (III) érünk. Ebből továbbmenve keleti irányban egy *Széles átjáró*,

A varangy a hasáb fák tetején, hiúzra emlékeztető ravaszul leselkedő üveg szemekkel, kissé megtorpan, azután egy hatalmas ugrással, valószínűs cirkuszi szaltomortálével a levegőbe pattanva, csodálatos ügyességgel, szétnyitott hatalmas szájjával a lódarazsat egy pillanat alatt elnyelte. Klasszikus művészettel kiszámított nagyszerű ugrás volt. A hatalmas lódarázs megduzzadt torkán keresztül eltűnt.

— Bekapta! — kiáltottam diadalmasan.

Éhes lehetett szegény. Egy hete koplalt az ágyam alatt. Jó kövér zsákmányra talált. Talán jobban smakkolt neki, mint Gyurkának az ürge.

— És én... megvoltam mentve!

Ekkor megszerettem a varangyot. Ő lett mulatságom, szórakozásom. Gyurkától viláigért se hagytam volna többé bántani. Egész nap a nyitott ajtó előtt lestem, hogy jön-e dongó, légy, darázs vagy méh. Szinte hívogattam volna őket...

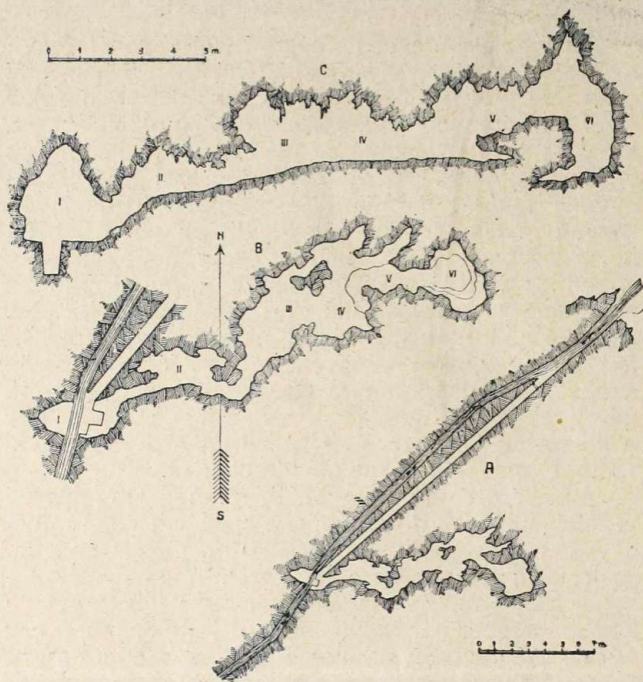
Csak azon tűnődtem, vajjon nem szúrja-e meg egy ilyen darázs a torkát? Azt mondják: nem árt neki. Hideg hulló testére semmi hatása nincs a fullánknak. Neki olyan élvezetes méreg ez, mint nekünk a nikotin, koffein, alkohol, morfin vagy az opium. Így lehet!

Annyi bizonyos, hogy e pillanattól szinte rokonszenvvel hallgattam éjjelenként a kuruttyolását.

Sajnos, nemsokára ott kellett hagynunk dekkungostól, Galiciástól együtt...

Talán még most is ott él és kapdossa a lódarazsakat, ha meg nem halt azóta, az én kedves, szeretett, ügyes varangyocskám!

északkeleti irányban pedig egy Szűk átjáró északi irányban terjedő 6 m. hosszú, 2,5 m. széles és 5 m. Magas terembe (IV) vezet, melyből keleti irányban tovább haladva Lejtős feljárón (V) át a barlang legmagasabb helyére az Erkélyre lépünk. Erről meredek falon lefelé csúszva, egy mély üregbe, a Hátulsó terembe (VI) jutunk, melynek magassága a legmélyebb ponttól a mennyezetig vagy 10 m.-t tesz ki.

2. kép. A Hámori barlang térképrajzai: A = A barlang alaprajza az altárókkal; B = A barlang alaprajza nagyítva; C = A barlang hosszmetsege. Magyarázat: I = Kupolás terem, II = Kis terem, III = Nagy terem, IV = Magas terem, V = Lejtős folyosó, VI = Hátulsó terem. Felvette 1912. évben Dr. Kadic O.

A barlang falait végig kelvirágra és mohára emlékeztető tufaképződmények díszítik, miáltal ez az üreg a maga nemében egészen sajátos habitust nyer. Természeti szépségénél fogva a barlangot régebben sokat látogatták s lefelé csüngő tufaképződményeit sajnos mind letöredezték, miáltal legszebb díszétől megfosztották.

Varga József hámori tóór szerint a beomlott részen túl az altárónak folytatása van s körülbelül 20 m. távolságban a beomlott helytől tág természetes üreg van cseppkövekkel. Ezen természetes üreg hosszúsága körülbelül 14 m., szélessége átlag 9 m. Ebből az üregből több irányban folyosók vezetnek; ezek közül az egyik vagy 15 m. hosszúságban a Szentistván-lápa felé vezet. A patak eredeti forrása az említett tág üreg egyik oldalában fakad.

Néhai Stark Károly 85 éves hámori lakos szerint a barlangot 1833 óta ismerik. Fazola vasgyártulajdonos idejében a barlang előtti térségen vashámorok állottak, melyeket a tóból és a tufából kifolyó egyesült két patak vize hajtott. A tufából eredő bővizű forrást szabályozni, illetőleg gyarapítani óhajtvá a forrás belső folyása nyomain haladva először az egyik, azután a másik altárót a mésztufába hajtották s ez alkalommal a barlang kupolás termébe jutottak.

Az első, aki a barlangot 1833-ban ily módon fölfedezte Stark András hámori bányász volt. A bar-

langot természeti szépségénél fogva, mint említettük, hozzáférhetővé tették, szádáját vasrácsos ajtóval elzárták s csekély beléptidij fejében mutogatták. A barlang 1889-ben a m. kir. kincstár tulajdonába jutva teljesen elhanyagoltatott; az átjáró eleje eliszaposodott, a víz tükre ezáltal lényegesen emelkedett, eltele az áthidaló deszkákat, eliszapolta a száraz főaltárót s így a barlang egészen máig hozzáférhetetlen lett.

Annak ellenére, hogy a hámori barlangokat 1906 óta kutatom, csak 1912-ben őszkor tudtam meg, hogy az általam is ismert vízfolyásos altáró természetes üregbe vezet. A barlangról értesülve ugyanazon év október 13-án, vasárnapi munkaszünet idején, Varga József hámori tóór és két bányamunkásommal hozzáláttunk az üreg megközelítéséhez. A főtárat elűlő vizes és eliszaposodott részét vagy 30 m. hosszúságban vastag deszkákkal áthidaltuk és így a barlangba jutottunk, melynek üregeit még aznap délutánján átkutattam és fölmértem.

Tekintettel arra, hogy a Hámori barlang Miskolc közelében egy nyaralótelep területén van, a maga nemében pedig egészen sajátos látványosság, érdemesnek tartom, hogy a m. kir. kincstár, melynek birtokában még most is van, csekély befektetéssel a hámori és lillafüredi nyaraló közönségnek a barlangot ismét hozzáférhetővé tegye.

Madarászás.

Írta: Bársony István.

A 24.655/1901. számú földmívelésügyi miniszteri rendelet épen húsz esztendővel ezelőtt vett oltalmába egy sereg olyan madarat, amelyeket a szó szoros értelmében „vogelfrei” mivoltukban, boldog-boldogtalan úgy pusztított, ahogy neki tetszett, tekintet nélkül az 1883. évi XX. t.-cikk 9. szakaszának h) pontjára, amely a vadászatról szóló törvény keretében azt mondja, hogy: „tilos a vadászat: ... éneklő madárra minden időben”. Tehát: csak a „vadászat (!)” tilos, — de nem a madarak összefogdosása. Darányi Ignác akkori (1901) földmívelésügyi miniszter idézett rendelete egycsapásra elvi rendet teremtett ebben a „res nullius”-os garázdálkodásban, ha nem is szüntette meg a valóságban a visszaéléseket, amelyekről leszoktatni az erre hajlandókat tulajdonképpen az iskolai nevelés feladata. A hasznos madarak védelmének az ösztönét a gyermekek lelkébe kell elsősorban belecsepegtetni, már azért is, mert a „hivatásos” madárfogdosáson kívül, akiknek ez úgyszólván „mesterségük”, épen az iskolalátogatás korát élő fiatalság passziózik leginkább a madarászás mulatságával. Hogy az említett rendelet, egyik-másik pontjában, talán túl is lőtt a célon, az kisebb baj, mintha a régi szabadosság korlátlanul folytathatta volna üzemét. Mindenesetre sok haszna volt, van és lesz a rendeletben felsorolt madarak törvényes védelmének, még akkor is, ha csak fokozatosan sikerül ennek érvényt szerezni. Épen ezt van hivatva biztosítani az iskolai nevelés. Hisz’ régente, ahol erre alkalom kínálkozott, a gyerekneknek egyik állandó szórakozása volt a madarászás; minden házban volt kalitkás madár — nem is beszélve a kalitkában tenyésztett kanári madárról — és bizony magam is sok éneklő, meg egyéb madarat fogdostam össze, úgy ötvenegynéhány évvel ezelőtt, de akkor ezt még senki sem tiltotta.

A madarász eszközei: a tör, a hurok, a háló, a csapda, meg a lépessző. A tör meg a csapda orvmadarak fogására is használatos; a hurok, a háló meg a lépessző inkább csak